

## ИСЛАМДАҒЫ ГЕНДЕР ТЕҢДІГІНІҢ МӘСЕЛЕСІ ХАҚЫНДА

*Ахметова Л.С. - тарих магистрі, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай мемлекеттік университеті философия кафедрасының, аға оқытушысы*

Мақалада әртүрлі авторлардың ғылыми зерттеулерінің, сонымен қоса мұсылмандықтың рухани көзі - Құран және Сунна негізінде исламдағы гендер мәселесі талданады.

Сонымен қатар, жұмыста исламның ер және әйел адамдардың арасындағы әлеуметтік теңдік мәселесіне қатысты діни тұжырымдамасы қарастырылады.

Басты назар келесі тақырыптарға қойылады: «нағыз» мұсылман және «нағыз» мұсылман әйелі бейнелері, мұсылман әйелдерінің әлеуметтік-мүліктік құқықтары, мұсылман әйелінің еңбек етуге және білім алуға құқықтары, көпәйелдікке қатынасы, мұсылмандыққа өзің жатқызудың, көбінде, киім киюдегі сыртқы белгілері, жұбайлық өмірге ерлі - зайыптылардың бір - бірің таңдағанда діннің маңыздылығы.

Құрандағы сүрелер мен аяттарды зерделеу негізінде, жұмыста исламдағы гендерлік ұстанымға баға беріледі, әйелдің күнделікті өміріндегі исламның рөлі қарастырылады.

Исламның ресми және бейресми нұсқаларының арасындағы айырмашылық болып табылатын салт-жоралғылар мен рәсімдер, шын мәнінде қалай жүзеге асатындығы негізінде көрсетіледі, қазіргі таңда осы тақырып бойынша мұсылман діни ойының маңыздылығы, ер және әйел адамдардың әлеуметтік рөлдері қарастырылады.

Қазіргі мұсылман әйелдерін дінге бет бұрылары қоғамда өзінің діни көзқарасын ашық жеткізу мүмкіндіктерімен түспа-түс келген ұрпақ деп білеміз.

Қазіргі гендер әлеуметтануындағы исламды жаңа қырынан зерттеу осы тақырыптың негізгі проблемалық түйіпкілдерің анықтауға көмектеседі.

**Кілт сөздер:** ислам, мұсылман әйелі, гендерлік теңдік, құран, гендер әлеуметтануы.

## К ВОПРОСУ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В ИСЛАМЕ

Ахметова Л.С.-магистр истории, старший преподаватель кафедры философии им.А.Байтұрсынова

*В статье на основе научных исследований различных отечественных и зарубежных авторов, а также исламских первоисточников Корана и Сунны анализируются гендерные аспекты в исламе. Также рассматривается то, как религиозная трактовка ислама социального равенства мужчин и женщин повлияло на восприятие в целом мусульманским населением вопросов гендерного равенства. Основной акцент делается на следующих темах: образы «настоящей» мусульманки, социально-имущественные права мусульманок, право на труд и образование женщины-мусульманки, вопросы, связанные с многоженством, внешние атрибуты мусульманской идентичности, значимость религии при выборе супруга или супруги.*

*Изучая работы различных отечественных и зарубежных авторов по данной теме, в работе дается оценка гендерного подхода в исламе, рассматривается роль ислама в повседневной жизни женщин. Раскрывается содержание современной религиозной исламской мысли по данной проблеме.*

*Современные мусульманки – это поколение женщин, обращение к религии для которых совпало с признанием в обществе возможности открытого выражения своих религиозных убеждений.*

*Анализ новых исследований ислама в современной социологии гендера позволяет выявить основные проблемные узлы данной темы.*

**Ключевые слова:** ислам, мусульманка, гендерное право, Коран, социология гендера.

## TO THE QUESTION OF GENDER EQUALITY IN ISLAM

*L.S. Akhmetova - Master of history, the senior lecturer in philosophy at KSU after A.Baitursynova.*

*The article analyzes gender and socio-cultural aspects of the spread of Islam based on research of domestic and foreign authors and the Islamic source, the Quran as well. There is also a review of how socio-religious interpretation of Islam has influenced the perception of gender issues of Muslim population of the former Soviet republics. The emphasis is on the following topics: images of "real" Muslim woman, social and economic rights of Muslim women, the right to work and to study for Muslim women, the trappings of a Muslim identity and the importance of the religion in choosing a spouse.*

*Studying the situation in the article, assesses the gender mainstreaming in Islam, examines the role of Islam in the everyday life of women. This, reveals the content of the contemporary Islamic religious thought of the problem.*

*Modern Muslim women are the generation of women, for which, the religion coincided with the acceptance of the opportunity to express publicly their religious beliefs. appeal.*

*Analysis of the new study of Islam in the contemporary sociology of gender reveals the main problem points of the topic.*

*Keywords: Islam, Muslim woman, gender right, Quran, gender sociology.*

Діндегі гендер тақырыбы бүгінгі күнге дейін көкейтесті мәселерінің бірі болып табылады. Әйел және ер адамдардың саясатта, білім беру саласында, отбасында және әлеуметтік өмірдің басқа салаларында ойнайтын рөлдері туралы сөз көзғағанда, біз қоғамның маңызды салаларының бірі болып табылатын дін жайында айтпай кете алмаймыз. Ғасырлар бойы қоғамның діни парадигмалары, көбінде, қоғам өмірінің басқа салаларына қатысты басым болып келгені баршамамызға мәлім. Бұған сүйеніп, дін саласында бастапқыда гендер жөнінде қалыптасқан стереотиптер болғанын, содан кейін ол өзге салаларға етегің жайған деп айта аламыз. Өркениет тарихында қоғамның діни көзқарасы оның зайырлы тұрпатына ықпал еткендігі, бұл, соның ішінде ер және әйел адамды бағалауда негізгі фактор болғандығы туралы көптеген мысалдар бар. Олардың бойларында қандай қасиеттер болуы керек? Қоғам өмірінің әр салаларында қандай орынға ие болуы керек?

Ислам бұл мәселелерге қатысты, өзге діни дәстүрлер сияқты өз шешімін ұсынады. Қазіргі таңда исламдағы әйел адамдардың әлеуметтік жағдайын зерттеуге арналған сан алуан ғалымдарының жұмыстары бар.

Назарға ұсынылып отырған зерттеу жұмысы әйелдердің әлеуметтік жағдайы мен мәртебесі тек Құран және Суннаға негізделіп қарастырады, дәлдірек айтқанда, мұсылмандардың көпшілігімен мойындалған ресми исламдық дерек көздерде бекітілген құқықтар мен міндеттер. Бұл мақалада әлем бойынша мұсылман елдері мен мұсылман қауымындағы әйелдердің шынайы жағдайлары зерттелмейді. Өйткені, өкінішке орай, көбінде, Құранда бекітілген ислам мен оның шын өмірде жүзеге асырылуы қарама-қайшы келеді.

Исламдағы әйелдің орны жайында, оның исламның модернизациялық жобасына қатысуы туралы тұжырымдамалық пікір - талас Э.Саид, А.Халид сынды зерттеушілердің еңбектерінде алғашқы рет 1960 жылы айтылды. Адиб Халид өзінің «Коммунизмнен кейінгі ислам» атты еңбегінде советтік және постсоветтік кезеңдегі исламның тарихын қарастырады. Халидтің пікірінше, КСРО-дағы тұрмыстық ислам- бұл дәстүрлі қоғамның қалдығы емес. Атеизмді жеңгенімен, Совет мемлекетінде исламның өз орны болды және де жергілікті халықтардың күнделікті өмірлерінде ( ер мен әйел арасындағы қатынаста да) мұсылман тәжірибелері кеңінен қолданылды. Ресей зерттеушісі А.В.Чепелеваның ойынша, Құран ерлер мен әйелдердің теңдігін, сонымен қоса олардың функционалдық

айырмашылығын бекітеді. Зерттеуші О.Эрсан «Исламдағы әйелдер. Оның құқықтары мен ар-намысы» атты еңбегінде мұсылман әйелдің экономикалық құқықтары туралы баяндайды. «Егерде отбасында жұбайлардың екеуі қатар жұмыс істесе, онда әйел адам толығымен еңбек ақысың өзі жұмсауға құқылы» [1].

Осы тақырыпты Балтанова Г. Р. «Мұсылман әйелі» атты жұмысында жалғастырады. Оның еңбегінің өзегі-махр мәселесі. Махр - некеге отырудың маңызды шарты болып табылады. Махрды көптеген Батыс елдерінде (оған қоса Ресейде) қалыңдықтың құнын өтеуі ретінде төлейтің қалыммен шатастырады. Шын мәнінде, махр - ерінің қалыңдығына тойдың алдында сыйлық ретінде тарту етуі және ол тек қана әйелінің мүлкі болып табылады [2].

Исламдағы гендер мәселесінің тағы бір маңызды қыры - көпәйелдік мәселесі. Бұл мәселеге Ван ден Берг Л. В. өзінің «Абу Ханифа мен Шафии имамдардың мұсылман құқығын түсіндіру» атты еңбегін арнады. Ислам заңдары бойынша ер адам бірінші әйелінің рұқсатысыз екінші әйел алуға құқығы жоқ». Дегемінде, белгілі объективті себептермен екінші некенің қажеттілігі туындауы мүмкін, мысалы, егер әйелі бедеу, ал ерлі – зайыптылар ажырасқысы келмейді» [3].

Сонымен, қазіргі гендер әлеуметтануы исламды жаңаша зерттеп, негізгі проблемалық түйіткілдерді анықтауға көмектеседі. Бұлар: ислам және гендерлік тәртіп, әйел адамның исламдық тәжірибесінің өзге мәселерден даралануы.

Әрине, жоғарыда келтірілген барлық зерттеулердің негізінде исламның дін ретінде әйел мен ер адамның қоғамдағы алуға тиіс орнына (гендерлік теңдігіне) қатысты ұстанатын позициясы жатыр. Сол себепте осы мақаланың да арқауы-исламдағы гендерлік теңдік көрінісі болмақ.

Құранға сүйенсек ислам діні жалпы адам құқығына, оның ішінде әйел адам құқығына да ерекше көңіл бөліп, оның ар-намысын қорғап, қоғамда лайықты орынға ие болуын қамтамасыз етеді. Бірақ, егер де қазіргі күнде «қай дінде әйел құқығы көп шектелген» деген сұрау жүргізер болсақ, көпшілік ислам дінінде деп жауап берер еді. Өйткені, исламның қарсыластары соңғы ғасырларда орамал таққан әйелдің болмысын айтып, оның құқығы тапталып отырғандығы туралы жар салуда. Алайда, ислам дінінің көзқарасы көп жағдайда объективті түрде бейнеленбей, бұрыс мәліметтер кездесіп жатады. Сонымен қатар, Батыс қоғамы ақпарат құралдарының қасақана түрде ұдайы беріп келе жатқан қитұрқы хабарлары арқылы бейкүнә әйелдердің құрбанға айналғандығын естен шығармағанымыз жөн. Оның үстіне адам құқықтарын қорғаймыз деп жүрген батыстың өзі әйел бостандығын адам бостандығы аясында қарастыра отырып, әйелдің нәзік табиғатын мүлде ұмытты. Сондықтан Уил Дюрант айтқандай: «Батыс әйелді қол-аяғындағы бұғаулардың кейбірінен босатуымен бірге басқа бұғаулармен байлап қойды».

Бірақ, Құранға негізделген шариат тәжірибесіне сүйенсек, ислам діні әйел адамға бұрын соңды болмаған құқықтар берді. Тек қана біздің біржақты ойлауымыз бен исламның баға жетпес құндылықтарынан бейхабарлығымыздың салдарынан бұл тұрғында кемшіліктер мен жаңсақ түсініктер белең алуда. Алайда, «Неліктен бүгінгі таңдағы мұсылман қоғамында әйелдер өз құқықтары үшін күресуге мәжбүр болып отыр?» деген сұрақтар да туындауы мүмкін. Бұған бүгінгі қоғамда әйелдер ғана емес, ер адамдардың өздеріне де құқықтары үшін күресулеріне тура келіп отырғандығын айта кету қажет және мұсылман қоғамдары да бұл санатқа кірмей қалмайды.

Әрине, исламдағы әйелдің құқықтары батыстағы әйелдердің күресіп отырған құқықтарынан белгілі бір деңгейде ерекшеленетіні рас. Ислам әйел мен еркек арасында ұқсастығы бар мәселелерде өзара теңдікті бекіте отырып, олардың арасында орын алатын табиғи және физиологиялық ерекшеліктерді де ескерген. Құранда әйел мен ер адамның өмір сүруге деген құқығы, бас бостандығы, жеке мүлік, мұрагерлік, еңбек, білім алу және өзге де құқықтар санатында тең екендіктері жеке-жеке айтылады. Сонымен қатар, әйел мен ер адам арасындағы физиологиялық ерекшеліктер де олардың әлеуметтік құқықтары мен міндеттерінде көрініс таппай қоймайды. Айталық, ана болу,

дүниеге бала әкелу мен оны емізу тек қана әйел адамға тән артықшылық болып табылады.

Ислам дін ретінде орныққанша әйелге ешқандай құқық берілмейтін, әрі оның пікірімен ешкім де санаспайтын. Ислам әйел адамды мұндай құқықсыздық жағдайдан шығарды, олардың дәрежесін көтеріп, қысымшылықтан азат етті, ерлермен тең қойып, өзін толыққанды сезінуіне жол ашты, заңды құқығын беріп «дүниедегі барлық жамандықтың көзі», «жәнатта Адамды азғырды» деген сияқты орынсыз жаладан босатты. [5]. Демек, жаратылыс тұрғысынан алғанда, ер мен әйелдің дәрежесі тең, олардың бір-бірінен ешқандай артықшылығы жоқ.

Адамның жәннаттан қуылуына әйел адам кінәлі деген пікірлерді бұрмаланған діндерде кездестіргеніміз секілді кейбір мұсылмандардан да естіп жатамыз. Шын мәнісінде, әйел адам Құранның пайымдауынша, Адаматаның бірінші жаңылыскандығы үшін кінәлі болып есептелмейді. Олар екеуі де Құдайға бағынбағандығы үшін тең кінәлі, олар екеуі де тәубесіне келді және екеуі де кешірілді.

Осы тұста қазіргі таңда батыстың аттан салып жатқан «гендерлік саясат» немесе «әйелдер теңдігі» мәселесін анықтап кеткеніміз жөн. Бұл саясат орта ғасырда батыста Адам атаға тыйым салынған жемісті жегізіп, бүкіл адам баласын жұмақтан шығарған, олардың жер бетіндегі барша күнәларына себепкер болған Хауана деген діни сенімге негізделген. Солайша Батыс халықтарында, оның ішінде басым көпшілігі христиандар мен яһудилерде әйелді кемсіту, қорлау, құқығын аяқасты ету белең алған. Осы қорлыққа намыстанған әйелдер, еркектердің алдында біржола «жер шұқып» қалмаудың жолын қарастырып, «феминизм», «әйел теңдігі» деген ұғымдар мен ұрандарды алға тартты.

Ислам ер адам мен әйел адамды әрқайсысының тегіне, жалпы және жанұядағы орын ерекшеліктеріне қарай бөлгендігі болмаса, ер мен әйел затына жалпы тең қарайтыны белгілі.

Ислам әйел адам мен ер адам бір - бірін толықтырып тұратындығын және бір-бірі үшін тірек болатындығын бекітіп: «Олар сендерге киім, сендер де оларға киім іспеттісіңдер» (Бақара сүресі, 187), - дейді [6].

Жоғарыда айтып кеткеніміздей, исламға дейін заманда, қыз бала дүниеге келген отбасын мұң басып, ол тектің ар-намысын аяққа тапталуына әкеледі, көптеген экономикалық қиындықтар тудырады деп біліп, тірідей топыраққа көмілетін болғандығы баршамызға мәлім. Ислам бұл жайтқа бірден тыйым салып, мұсылман отбасыларында қыз бала дүниеге келген уақытта ұл бала келгеннен де артық қуану қалыптаса бастады. Қыздарға жақсы тәрбие бергендігі үшін үлкен сый уәде етілді: «Кімнің үш қызы не үш апа қарындасы болса, ол оларды мұқтаждықтары отелгенге дейін білім беріп, тәрбиелесе, олар үшін Аллаһтан дұға қылса, шындығында ол жаннатқа ие болады», - деген.

Қыз баланың өмір сүруіне деген барлық қажеттілігімен қамтамасыз ету, оған білім беру, мәдени тұрғыдан жетілдіру - әкенің парызы болып табылады. Ол қызын күйеуге берген кезде бұл міндеті қыздың күйеуі өтейді. Әкесі не күйеуі жоқ әйел адамға көмек көрсетуді оның бауыры не басқа бір туысы өз мойнына алуы керек. Осыншама әйел затын асқақтатып, ардақтаған аяттар мен хадистер бола тұрса да ислам әйелге қысымшылық көрсетіп, олардың құқықтарын таптайды деген бұрыс пікірлер де жоқ емес. Жалпы ислам дінің гендер мәселесіне қатысты ұстанымын былай түйіндеуге болады. Олар: экономикалық жауапкершілік, мирас, отбасына жетекшілік ету, куәлік, кейбір ғибадаттар мен талақ мәселелері.

- Экономикалық жауапкершілік, яғни жанұяны қамтамасыз етуде ер мен әйелдің айырмашылығы бәрімізге мәлім. Ислам бұл тұрғыда әйел затын мейірімділікпен қамқорлыққа бөлеп, күнкөріс қамындағы қиыншылықтар мен отбасын қамтамасыз ету ауыртпалығынан босатып, оны ер адамның мойнына жүктеген. Егер ол тұрмыс құрмаған,

яки ажырасқан болса, оның нәпақасы әкесінің немесе шарифаттың көрсеткен реттілігі бойынша жақындарының, яки балаларының мойнында болады. Ал егер шамасы келетін ешбір жақыны болмаса, оның жағдайын жасауға мұсылмандардың ортақ қазынасы (бәйту әл-мәл) жауапкер болады.

Сонымен қатар, оның азаматық тұрғыдан да барлық құқығы сақталады. Ажырасқан жағдайда, шарифаттың белгілеген белгілі бір мерзімінде ер адам әйелін азық- түлік, киім-кешек, баспанамен қамтамасыз етуі міндетті. Кейін балаларының нәпақасын да мойнына алады. [6].

- Мирас мәселесіндегі ер мен әйел адамның арасындағы айырмашылық.

Бұл тұрғыда «Не себептен мұра бөлгенде әйел ер кісіден аз үлес алады?» деген сұрақ туындайды. Өйткені Құран аятында келтіргендей ер адам әйел адамның алатын мұрасының екі есесін алады. Бұны төмендегідей түсіндіруге болады:

Исламнан бұрын әйелдердің мұра иемдену құқығы болмайтын. Жауға қарсы соғысқа қатысқандықтан мұраға ие болу құқығы тек ер адамға тән деп ойлаған арабтардың наразылықтарына қарамастан, ислам әйелдерге мұраның бір бөлігін иеленуіне құқық береді. Құранда айтылғандай, ислам көп жағдайда ер адам алатын мұраның мөлшерін екі әйелге тиісті мұраның мөлшеріне белгілейді. Бұны Құранда: «Бір ер баланың үлесі екі қыздың үлесіне тең болады» (Ниса сүресі),- деген сүресінен көруге болады[6].

Кімде-кім мәселенің байыбына бармай ой түйетін болса, бұл ерлермен құқығы тең әйелдерді кеміту, олардың азаматтық құқығын аяққа басу деген ойға келуі мүмкін. Ал шындығына келер болсақ, исламдағы ер мен әйелдің мирастық үлесіндегі айырмашылықтың олардың абыройы мен беделіне ешбір қатысы жоқ. Керісінше, бұл олардың әрбіріне артылатын жауапкершілікке бай ланысты. Ислам діні ер адамға әйелі мен отбасы мүшелерінің нәпақасын қамтамасыз етуді міндеттей отырып, әйелден өз дүние мүлкін басқалардың қажетіне жаратуын талап етпейді. Себебі шарифат бойынша, еркек өзіне тиісті үлесімен әйелі мен бала - шағасын, күн көрісі болмаған жағдайда, ата-анасын, қамқоршысы жоқ апа-қарындастарын қамтамасыз етуі тиіс. Демек, осындай талаптарға байланысты еркектердің мирастан алған үлесі әрдайым кеми түспек.

Демек, жоғарыда айтылғандардан әйелдің әділетсіздік пен абыройы кемсітушілікке ұшырамайтындығын, керісінше исламдағы мирасты бөлу тәртібі әйел кісі үшін тиімді екенін байқаймыз.

- Отбасын басқарудағы ер мен әйел арасындағы ерекшелік.

Ислам отбасының тізгінін ер адамның қолына берген. Бұл екі негізгі себепке бекітіледі: біріншіден- отбасын қамтамасыз ету ер адамға жүктелген, екіншіден - әйел адам аса сезімтал болып келеді, өзінің жеке өмірінің сан - саласында да сезімге беріліп жатады. Бұл әйел адамға Аллаһ тарапынан өзінің табиғатынан бейім болған аналық, бауырына басу міндетін көркем түрде атқару үшін берілген. Әрине, бұл міндет ақылға салып, ойланып, толғануды көп қажет қылмай, сезімталдықпен мейірімділікті талап ететіні сөзсіз. Бұл әйел затын кемсітіп, құқығының аяқасты қалуы емес, керісінше, оны асқақтатып, кемелдендіретін сипат. Ал ер адам болса бұл тұрғыда өзгешеленеді, өйткені ол сезімнен бұрын ақыл мен ойға көбірек орын береді. Өйткені басқарып, жетекшілік ету ақылға салып, ой- пікірге жүгінуді қажет етеді. Солайша ислам әйел адамның құқығын жеке басы мен жанұяның пайдасын негізге ала отырып қарастырады. Тұрмыс құрмаған жағдайда оның жағдайын уәкілі (әкесі, ағасы) жасап, өз қамқорлығына алады. Тұрмыс құру кезінде әйел адам өзінің өмірлік жолдасын таңдау құқығына ие болады. Оны ешкімнің белгілі бір адамға мәжбүрлеуге хақысы жоқ. Тіпті, кейбір ғалымдар Құранның «Қашан әйелдерді талақ қылсаңдар, белгілі мерзімдері бітсе, өз ерімен ризаласып үйленуіне тосқауыл болмаңдар...» (Бақара сүресі) [6] деген аятына жүгіне отырып, бойжеткен қыздың ешқандай шарифи себепсіз әкесі қарсы болса да қалаған өзінің теңімен ортақ келісімдері арқылы некелесеп отаса алатындығын айтқан. Отасқаннан кейінгі ер адамның отбасында

басшылық етуі әйел адамның жеке басының және азаматтық құқығын шектеу болып табылмайды. Ол отасқаннан кейін өзінің аты-жөнін, азаматтық құқығын толықтай сақтап, сауда-саттық жасау, сыйлық сыйлап, өсиет ету құқықтарынан айырылмайды, тіпті, өзінің жеке қаржы иеленуіне де құқығы бар.

- Ер мен әйелдің куәгерліктегі айырмашылығы.

Ислам бір ер адамның куәгерлігін әрдайым екі әйелдің куәгерлігіне теңестіре бермейді. Себебі кейбір мәселелер еркектердің куәгерлігі қабыл етілмей, тек әйел кісілердің куәгерлігі ғана есепке алынатын жағдай да болады. Куәгерліктің бұл түрі ер адамның хабары болмайтын тек әйелдерге қатысты мәселелерде қолданылады. Бұл куәгерліктің тектік ерекшелікке, яғни куәгердің ер немесе әйел болуына емес, керісінше, олардың тәжірибесі мен біліктілігіне негізделетіндігін дәлелдейді.

Ер және әйел кісінің куәгерлік мәселесінің ислам есепке алған тағы бір жағы бар. Оның мәнісі әйел адамға тән физиологиялық ерекшеліктер, аталған жағдайларда оның көңіл күйі мен сезімдеріне әсерін тигізеді сөзсіз. Мұның салдары сол кезде берген куәлігінен байқалып жатады. Әйел талап арыз беруші екі жақтың бірінің ықпалына түсуі немесе екі жақтың біріне аяушылықпен карауы мүмкін. Ал бұл күй оның куәгерлік міндетіне нұқсан келтіруі ықтимал. Сол себептен мұндай жағдайда ислам куәлікті екі әйелдің беруін талап етеді. Сөйтіп, екі әйелдің бірі бір нәрсені ұмытса, не болмаса кателессе, екіншісі оның есіне салып, берген айғағындағы кемшілікке не қателікке жол бермейді.

Ғибадаттағы ер мен әйел ерекшеліктері.

Ислам дініндегі күнделікті бес уақыт намаз, ораза, кедейлерге көмек көрсету мен қажылық секілді діни міндеттерде ер адам мен әйел адам арасында өзгешеліктер болғанымен, айтарлықтай айырмашылықтар жоқ. Бұл әйелдің құқығын шектеу емес, керісінше, жекелеген жағдайларда әйелдерге берілетін артықшылықтар мен әйелге тән физиологиялық ерекшеліктеріне байланысты жеңілдіктер болып табылады. Яғни, ислам шариғаты әйел адамның физиологиялық және психологиялық ерекшеліктерін, оның бала өсіріп, тәрбиелейтіндігін ескере отырып, әйелге асқан қамқорлықпен көңіл бөліп, көптеген жағдайларда белгілі бір жеңілдіктер бергендігін және бұл олардың құқықтық артықшылықтары екендігін көре аламыз. Мысалы, жүкті немесе босанған жағдайда кейбір құлшылықтарды өтемеуі, кемсіту емес, қайта оған жасалған жеңілдік пен артықшылық болып табылады.

- Талақ мәселесіндегі айырмашылық.

Исламдағы отбасылық өмір ережелері анық және үйлесімді орнатылған әрі адам табиғатына сәйкес келеді. Бірақ, отау тіккен ерлі-зайыптылардың арасында түрлі себептермен орын алатын түсініспеушіліктер салдарынан жұбайлардың отбасылық өмірі ажырасумен аяқталып жатады. Ислам діні әйел адамның ерекше сезімталдығын ескере отырып ажырасу құқығын бірінші кезекте ер адамға берген. Дегенмен, әйел адам күйеуге шығу-шықпауды шешуге өзі құқылы болғаны секілді сәтсіз некені бұзу құқығы да оған тиесілі деп танылады. Ажырасу туралы сұрау барысындағы әйел адамның үлкен эмоционалдылығы ескеріле отырып, ол сотқа негізделген себептерін ұсынуы қажет деп қарастырылады. Сотқа берілген жағдайда егер әйелдің талаптары орынды болса, онда сот әйелге ажырасу құқығын береді. Алайда, ажырасуға ниет қылған ер мен әйел отбасының тұрақтылығын қамтамасыз ету және асығыс шешімдер қабылдаудан сақтану мақсатында шариғат көрсеткен нұсқаулықтарды басшылыққа алулары қажет.

Сонымен, мұсылман әйелдерінің әлеуметтік мәртебесіне қатысты мәселе алдыңғы уақытта өзінің көкейтестілігін жоғалтпайтындығы анық.

Бұл мәселеге қатысты қарама-қайшы пікірлердің болғанына қарамастан мұсылман әйелдері Құран және Суннамен бастықыда оларға берілген құқықтар мен еркіндікке қол жеткізеді деп үмітенеміз.

#### **Әдебиеттер:**

- 1.Чепелева А.В.Исламдағы гендерлік кері пікірлерді талдау.Санкт-Петербург,2011-117б.
- 2.Балтанова Г. Р. Мұсылман әйелі. Москва, 2005-211б.
- 3.Ван ден Берг Л. В. С.Абу Ханифа мен Шафии іліміндеріндегі мұсылман құқығының негізі. Москва,2005-39б.
- 4.ЭрсанО. исламдағы әйелдер.Оның құқықтары мен ар-намысы.Москва, 2006-41б.
- 5.Құрманбаев Қ.Исламдағы адам құқықтары.Алматы,2012-107б.
- 6.Халифа Алтай.Құран Кәрімнің қазақша аудармасы.Алматы,1991-137б.

#### **References:**

1. A.V. Chepeleva. Analysis of the gender bias in Islam. St. Petersburg, 2011-117p..
2. G.R. Baltanova.Muslim woman.Moscow, 2005-211p.
3. P.L. Van den Berg. Fundamental Principles of Islamic law according to the teachings of Imam Abu Hanifa and Shafii. Moscow, 2005-39p.
4. O. Ersan. Women in Islam.Her rights and dignity.Moscow, 2006-41p.
5. K. Kurmanbaev. Human Rights in Islam.Almaty, 2012-107p.
6. Altai Halifa. Quran.Translation into Kazakh.Almaty, 1991-137p.

#### **Автор туралы мәлімет**

*Ахметова Ләззат Сұңқарбекқызы - тарих магистрі, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай мемлекеттік университетінің философия кафедрасының аға оқытушысы, Қостанай, Байтұрсынов к.,47, тел.87754359663,e-mail:lyzzat.ahmetova@mail.ru*

*Ахметова Ляззат Сункарбековна - магистр истории, старший преподаватель кафедры философии Костанайского государственного университета им.А.Байтұрсынова, Костанай, ул.Байтұрсынова 47,тел.e-mail:lyzzat.ahmetova@mail.ru*

*Akhmetova Lyazzat Sunkarbekovna - Master of history, the senior lecturer in philosophy at KSU after A.Baitursynova,Kostanau,Baitursynov st. 47, phone 87754359663, e-mail:lyzzat.ahmetova@mail.ru*